

се претпостави дека формата *Daīra* е постара од *Δαίρα*, и дека *i* тука не е епентетско, ами било во коренот на зборот. Јотата во *da-i-ra* сигурно означува одделен слог, но дури и да е од дифтонг, во кноските натписи не е необично бележењето на дифтоншкиот елемент *i* (cf. *a-na-i-ta*, *a-pe-i-si*, *ko-to-i-na*).

Овде може да се одбележи и еден нов знак за идеограма во вид на круг со три неполно повлечени црти, која што се среќава во U 7510 и X 8127.

Јасно е дека транскрипциите не можат наплно да ги заменат фотографиите и цртежите на плочките, но ова издание, како и првото, во тој поглед стои на голема висина поради акрибијата со која авторите пристапија кон работата. Печатните грешки во второто издание се, речиси, избегнати. Од начинот по кој се предадени текстовите човек стекнува до извесна степен претстава и за формата на натписите. Зборовите пишувани на плочките со покрупни букви се предадени со верзал, а другите податоци за состојбата на натписите се покажани со познатите епиграфски сигли. Драгоцени се напорите на Chadwick да прочита нешто повеќе и поточно во кноските натписи. Но иако човек може наплно да се довери на неговите транскрипции, сепак остануваат многу несигурни места кои бараат нови проверки. Транскрипциите пак без фотографиите не можат да се контролираат и затоа со нетрпение се очекува поскорото публикување на проектираниот согpus.

Најпосле, овде би можела да се одбележи и една мала недоследност. Во транскрипциите се земени истите вредности на знаците што се употребени и во првото издание. Само двојниот знак *wo-wo* е предаден со *dwo* (cf. X 360 *ma-si-dwo*; X 8126 *dwo-jo*) според откритието на Risch (cf. *Minos* V, p. 28s.). Авторот на ова издание призна дека знакот бр. 16 има вредност *qa* (cf. *Athenaem* NS 36 (1958) p. 302s.) и кога го замени *wo-wo* со *dwo*, требаше и вредноста *pa*, да ја замени со *qa*. Исто така, со откривањето на PY Sa 1266 стана наплно јасно дека вредноста на *71 е *dwe* (*te-mi-de-we-te*) и зборовите *te-mi-*71-te*, *te-mi-*71-ta* кои се повторуваат десетина пати во кноските плочки, можеа сосема слободно да се предадат со *dwe* м. *71. Да се надеваме дека во корпусот ќе биде откритието оваа недоследност во транскрипциите и дека не само овие, ами и другите знаци што се предадени со бројки ќе си ја добијат својата вистинска фонетска вредност.

П. Илиевски, Скопје

D. R. SHACKLETON BAILEY, *Towards a Text of CICERO: AD ATTICUM* Cambridge University Press, 1960, pp. IX+104, price 27s. 6d.

Авторот го приготвува текстот на Цицероновите писма *Ad Atticum* IX—XVI кн. којшто ќе се објави во едицијата *Oxford Classical Texts*. Прикажуваната книга претставува дел од подготовката на тоа издание. Вклучително со Appendix-от и Addenda овде се разгледуваат околу 180 оштетени или тешки за разбирање места од I—XVI кн. на Цицероновите писма до Атика. Споредувајќи ги досегашните изданија со околу дваесетина ракописни зборници, фрагменти и маргиналии на текстот, авторот предлага ново читање и толкување на тие места, убеден дека „современиот издавач стои далеку поблиску до архетипот, отколку неговите претходници“ (p. VII). Како резултат од проучувањето на овој текст тој има и порано објавувано свои емендации во *Proc. Camb. Phil. Soc.* III (1954—5), pp. 26—31, *ibid* IV (1956—7), pp. 13—18, *J. R. S.* 1956, pp. 57—64. Оваа книга содржи поголем број такви поправки и реинтерпретации, без да претендира дека се и тие исцрпни и завршени. Нив ги објавува одделно од текстот со цел да предизвика критика меѓу класичните филолози, за да може, евентуално, да измени некои свои поставки и заклучоци пред да влезат во неговиот дефинитивен текст.

Авторот најчесто се запира на оние места над кои се запирале и други издавачи и коментатори пред него. По спорните прашања тој обично заема свое становиште кое не е секогаш наплно оригинално, ами од повеќето различни мненија го избира она што му се чини најверојатно (cf. I, 16, 13; XII, 32, 2; XIII 21, и др.). Но во поголем број случаи тој дава свои нови предлози и решенија од различен вид. Наместа само со промената на интерпункцијата (cf. I, 16, 10;

VI, 2; 1 и тн.) добива подобра смисла на текстот. Во I, 19, 9 ги одбива конјектурите на поранешните издавачи во врска со изразот *sine causa*, докажувајќи дека е тој Цицеронов, што се гледа и од други места, н. пр. *Fat.* 24, *Verr.* 2, 1, 158; 2, 5, 22 etc. Вакви случаи има повеќе.

Таму каде што е текстот оштетен дава свои емендации и конјектури. Така н. пр. убаво е аргументирана поправката *tantumum* (I, 17, 4), наместо *tantum* во постарите изданија, *tandem* (Egnesti) или *tamen*. За *tantumum* *causae* наоѓа поткрепа во IV, 8b, 3 (печатна грешка 8a!) и во фактот што често деминутивите се даваат скратено (cf. *deliciae* I, 8, 3; *villas* VIII, 13, 2; *paucos* IX, 15, 6 и др.). Во V, 13, 3 сите издавачи читаат *cuius* место *cum* кое стои во ракописите, но Б. наоѓа дека *quam* би одговарало поарно на латинскиот јазик, а и палеографски е полесно да се објасни мешањето на *cum* со *quam*. Убава емендација претставува *sequitur* наместо *sed cur* во VIII, 2, 4 и *proximi*, наместо *primi* (VIII, 14, 1). Во ракописите постои големо несогласување во врска со изразот *quod eos nihil esse moleste fert* (II, 1, 5). Б. тоа место го решава со една мала операција: *nihili esse* и добива јасна смисла. Интересна е поправката *nunquam iam nostrum* во *nunquam tantum* (IX, 11, 4) што ја поткрепува со сличноста на пишувањето *tantum* и *in nrum* како што стои во ракописите. Исто така умесна е замената на личното име *Fulviniaster* со *Favoniaster* (XII, 44,3).

Некои забелешки му се сосема кратки (sr. VIII, 3, 5, каде што го заменува *quoniam* со *quoniam*, cf. уште II, 24 3; III, 24, 2; IV, 8a 3; V, 10, 5; XIII, 46, 2 и др.). а наместа се впушта во поопширна полемика со другите коментатори, врши преоценка на нивните емендации и, задлабочувајќи се во текстот, дава сугестии за ново решение. Такви се н. пр. IX, 18, 3; XIV, 19, 1, а особено XII, 5b, каде што предлага *Caeliana*, наместо *Fanniana* (cf. XIII, 8).

Посебна и многу интересна целина претставува *appendix*-от (pp. 84—98) за храмот на Тулија. Овде ги разгледува заедно текстуалните проблеми во врска со припремните работи на Цицерона за апотеозата на ќерка му, правејќи истовремено критичен осврт и на другите коментатори. Темата ја проследува по хронолошкиот ред на писмата од м. март до јуни 45. г. (кн. XII и XIII) и се запира особено на прашањата: како се зародила мислата на Цицерона за деификација на Тулија, изборот на местото каде што ќе се построи светилиштето, како си го замислува тоа место Цицерон: *ἐντάφιον*, *ἐγγύρσιον* или *καταβίσιον*. При тоа авторот дава интересни просопографски податоци во врска со сопствениците на градините што доаѓале во обѕир за храмот, како: *Drusi*, *Lamiani*, *Cassiani*, *Silius* и др. На крајот прилага одделно толкување на текстот од неколку писма на XII и XIII кн. со што фрла повеќе светлина на горното прашање.

Б. се запира и на нејасни места кои немаат потреба од конјектури и се обидува да ги разјасни со помошта на слични места од другите дела на Цицерона и другите класични автори (cf. VIII, 10, 4; XIII, 22, 4 и тн.). Прво ги објаснува одделните зборови и изрази, а потоа и целата реченица. Во III, 12, 2 наоѓа дека конструкцијата (*sed . . . quia scripta mihi videtur (sc. oratio) negligentius quam seterae, ruto ex se probari non esse meam*) е во ред, но сепак мислата е тешка за разбирање и затоа дава превод на реченицата. Поради таа причина тој преведува цели пасуси.

*

Подбудата поради која е издадена оваа книга е за секоја пофалба. Повеќето емендации и толкувања се убедителни и претставуваат значаен придонес кон текстуалната критика. Познавајќи ги добро ракописите, како и стилот и фразеологијата на Цицерона, авторот успеал да отстрани ред грешки на препишувачите, да пополни поголем број празнини во текстот и да даде логично толкување на некои тешки за разбирање места. Книгата е наменета за тесен круг специјалисти што се занимаваат со критиката на текстот, но таа може добро да им послужи и на други класични филолози како коментар, иако не комплетен, за најтешките места од овој текст. Поради големиот број историски податоци што се содржат во писмата до Атика, а овде се третираат, книгата претставува интерес и за историчарите на ст. век.

П. Илиевски, Скопје